

● مقاله تحقیقی

اثر برنامه ۸ هفته‌ای ورزش هوازی بر کاهش چربی خون مردان کارمند با فشارخون بالا

چکیده

نرمیه: اضافه وزن به عنوان یکی از عوامل خطرزای قلبی عروقی شناخته شده است؛ به ویژه در مشاغلی که تحرک کم و استرس بالا می‌باشد.

نتیجه‌گیری: هدف از تحقیق حاضر بررسی تأثیر برنامه ۸ هفته‌ای ورزشی بر کاهش لیپیدهای سرم خون بیماران پرفشارخون مرد کارمند بود (فاکتور فشارخون فقط به عنوان یک فاکتور محدود کننده شدت و نوع حرکات ورزشی و شناسه این جامعه آماری مطرح شده و تغییرات آن در تحقیق حاضر بررسی نمی‌شود).

روش کار: به همین منظور تعداد ۶۰ نفر از کارمندان مرد دانشگاه رازی مبتلا به هایپرلیپیدمی (LDL, TG) و فشارخون بیش از ۱۴۰/۹۰ میلی‌مترجیوه با دامنه سنی ۳۵-۵۵ سال در تحقیق حاضر شرکت کردند. این بیماران به صورت تصادفی ساده به دو گروه کنترل و تجربی تقسیم شدند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS و آزمون t وابسته و آزمون t مستقل استفاده گردید. کلیه عملیات آماری در فاصله اطمینان ۹۵ درصد در سطح $\alpha < 0.05$ معنی‌دار می‌باشد. گروه تجربی در برنامه تمرینی ۸ هفته‌ای زیربیشینه شرکت کردند. از هر دو گروه تجربی و کنترل در قبل و بعد از شروع برنامه توانبخشی، پیش‌آزمون و پس‌آزمون به منظور اندازه‌گیری چربی‌های خون به عمل آمد.

یافته‌ها: نتایج تحقیق نشان داد که TC، TG و LDL پس از ۸ هفته تمرین به طور معنی‌داری کاهش یافت ($P < 0.05$)، اما HDL افزایش معنی‌داری نشان نداد ($P > 0.05$). در گروه کنترل هیچ یک از متغیرهای فوق تغییر معنی‌داری را نشان نداد ($P > 0.05$).

واژگان کلیدی: چربی خون بالا، پرفشارخونی، تمرین زیربیشینه، مردان کم تحرک

دکتر مصطفی اکبری^{۱*}

مجید عسکری^۲

دکتر شهرام آهنگان^۳

دکتر مرتضی اکبری^۴

دکتر وحید تأدیبی^۵

۱. پزشک عمومی، دانشگاه رازی کرمانشاه

۲. کارشناس فیزیوتراپی، کارشناس وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

۳. استادیار طب ورزشی (PhD)، دانشگاه رازی کرمانشاه

۴. اپیدمیولوژیست، دانشگاه علوم پزشکی ارتش

۵. استادیار فیزیولوژی ورزشی، دانشگاه رازی کرمانشاه

* **نشانی نویسنده مسئول:** کرمانشاه، باغ ابریشم، دانشگاه رازی، درمانگاه دانشگاه، تلفن: ۴۲۷۴۶۱۱ (۰۸۳۱)، فکس: ۴۲۷۷۶۰۸ (۰۸۳۱)
پست الکترونیک: mostafa457@yahoo.co.uk

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۶/۷/۱

تاریخ اصلاح نهایی: ۱۳۸۶/۳/۱۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۵/۱۱/۱

مقدمه

اضافه وزن به عنوان یکی از عوامل خطرزای قلبی عروقی شناخته شده است [۱، ۲]، بخصوص در مشاغلی که تحرک کم و استرس و هیجان بالا می باشد [۳، ۴]؛ مانند کارمندان. افراد چاق دارای ریسک بالاتری در افزایش میزان چربی های مضر شامل TG، TC و LDL هستند [۲، ۵، ۶] که این چربی ها باعث رسوب در رگ شده و موجب انسداد شرایین و در پی آن تنگ شدن دیواره رگ ها می گردند. کاهش ۱٪ کلسترول سرم، ۲ تا ۳٪ ریسک بیماری های قلبی - عروقی را پایین می آورد [۳، ۷، ۸]. ورزش می تواند حتی در بیماران مبتلا به بیماری انسدادی شریانی به عنوان فاکتور درمانی، کمک کننده باشد.

خطر بیماری های قلبی عروقی در افراد دارای اضافه وزن؛ بالا بوده و فعالیت بدنی به عنوان بخش کامل کننده برنامه درمان چاقی و سلامت سیستم قلبی و عروقی در نظر گرفته می شود [۳، ۷، ۹] فعالیت ورزشی حتی روی عملکرد پلاکت ها و LDL اکسیده شده تأثیر گذاشته و در نتیجه به کاهش ریسک بیماری های قلبی در این رابطه کمک می کند [۱۰]. حتی تحقیقات نشان داده اند که بر اثر ورزش، علاوه بر کاهش سطح LDL از نظر بیوشیمیایی نیز تغییرات مفیدی در ساختمان LDL بوجود می آید [۱۱].

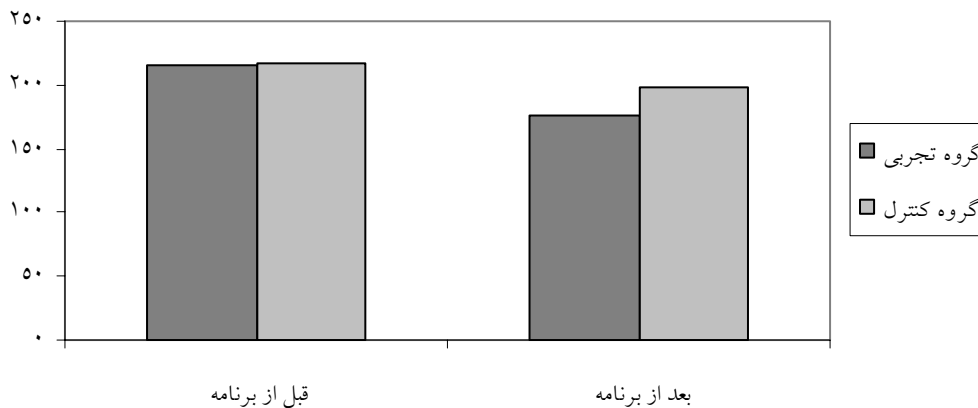
افزایش قابل توجه وزن و بروز چاقی به همراه اختلال لیپیدهای خون در کودکان و نوجوانان می تواند زمینه ساز مهمی برای انسداد عروق و بروز پرفشارخونی در آینده باشد [۱۲]. غذاهای پرچرب و حاوی کلسترول می توانند منجر به افزایش چربی خون گردند [۳، ۱۳]. مزیت اصلی فعالیت بدنی، کمک به تداوم کاهش وزن در بلند مدت و به دنبال آن کاهش چربی های مضر خون می باشد. همچنین تحقیقات نشان داده اند که برخی ملاحظات غیرداروئی نظیر ورزش و فعالیت مداوم در پیش گیری از فشارخون مؤثر می باشند [۲، ۱۴]. با این که ورزش زیربیشینه و هوازی می تواند فشارخون و در مجموع عوامل کاتکولامین را کاهش دهد اما ورزش سنگین و ایزومتریک می تواند فشارخون فرد را در حین ورزش به طور موقت و حاد به شکل خطرناکی در افراد مبتلا به فشارخون افزایش دهد؛ لذا بایستی نوع تمرین، بیشتر زیر بیشینه و طولانی باشد [۱۸-۱۴].

این تحقیق در مورد افراد پرفشارخونی صورت گرفت که دارای چربی خون بالا بودند. از آنجا که برای این افراد نمی توان بدون محدودیت و با شدت زیاد ورزش را توصیه نمود، یک برنامه ورزشی هوازی زیر بیشینه برای آنها در نظر گرفته شد. لذا لازم به ذکر است که فاکتور فشارخون فقط به عنوان یک فاکتور محدود

کننده شدت و نوع حرکات ورزشی و شناسه این جامعه آماری مطرح شده و در تحقیق حاضر بررسی و آنالیز نمی شود.

روش کار

آزمودنی های این تحقیق نیمه تجربی که در سال ۸۱ - ۱۳۸۰ انجام شد، تعداد ۶۰ نفر از کارمندان مرد دانشگاه رازی مبتلا به هایپرلیپیدمی (LDL, TG) و فشارخون بیش از ۱۴۰ بر روی ۹۰ میلی متر جیوه با میانگین سنی 45 ± 10 سال و قد 165 ± 10 بود که به شکل نمونه گیری تصادفی ساده، انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. آزمودنی ها نمی بایست ورزشکار بوده و یا سابقه مصرف داروهای کاهنده چربی خون داشته باشند. شیوه گردآوری داده ها به صورت اطلاعات اولیه تشکیل پرونده پزشکی و بررسی سلامت فرد شامل مواردی همچون مشاوره با پزشک، بررسی سوابق پزشکی (سابقه بیماری، جراحی؛ سابقه فامیلی)، برگه رضایت نامه، معاینه پزشکی (قد، وزن، فشارخون، ضربان قلب، با تأکید بر عوامل خطرزای بیماری های قلبی، دیابت و امراض کلیوی) و سرانجام ارزشیابی آمادگی جسمانی، شامل سنجش آمادگی قلبی-ریوی، ترکیب بدن، قدرت، استقامت عضلانی و انعطاف پذیری بود. پس از تکمیل پرونده و انجام معاینات بالینی، بیماران در جلسه

نمودار ۱- مقایسه کلسترول بین گروه کنترل و تجربی قبل و بعد از فعالیت ورزشی

توجیهی شرکت کردند و محدودیت‌های بالینی و به طور کلی میزان آمادگی فرد برای شرکت در فعالیت ورزشی به افراد توضیح داده شد. این بیماران به صورت تصادفی به دو گروه کنترل و تجربی تقسیم شدند. گروه کنترل گروهی بودند که از طریق محقق هیچ مداخله‌ای مربوط به فعالیت ورزشی در مورد آنها انجام نگرفت و آزمودنی‌ها فقط از توصیه‌های بهداشتی رایج، استفاده نمودند (اما عوامل مداخله متعدد مانند نژاد و عوامل تأثیرگذار متابولسمی سرشتی، مصرف داروهای غیرتخصصی، عادات روزانه، تعیین محدوده شدت فعالیت روزانه و رژیم غذایی [۵، ۱۹، ۲۰] قابل کنترل دقیق نبودند). گروه تجربی، گروهی بودند که در برنامه ۸ هفته‌ای فعالیت ورزشی شرکت نمودند. سپس از هر دو گروه کنترل و تجربی قبل از شروع برنامه، پیش آزمون و پس از اتمام ۸ هفته برنامه تمرینی، اندازه‌گیری پس آزمون به عمل آمد. پیش آزمون و پس آزمون شامل انجام تست ناشتای TC -HDL-TG -LDL خون بود. دو مورد رد آزمودنی‌ها شامل مصرف داروی چربی خون و بروز هر گونه بیماری حین تحقیق بود.

برنامه تمرینی: گروه تجربی به مدت ۸ هفته، ۵ روز در هفته، هر روز به مدت ۴۵ دقیقه، در یک برنامه تمرینی شرکت کردند. در این برنامه تمرینی، فعالیت‌های هوازی زیر بیشینه به صورت دینامیک، پروتوکلی شامل دویدن و دوچرخه سواری آرام (جهت پرهیز از احتمال افزایش فشارخون هنگام تمرین) انجام شد.

جهت پیشگیری از هرگونه حادثه به بیماران سفارش شد که در صورت احساس هرگونه درد در ناحیه فک، گردن، شانه، قفسه سینه قسمت فوقانی شکم و دست‌ها؛ همچنین در صورت احساس خستگی مفرط تمرین را متوقف کنند. بدین وسیله شدت تمرین قابل کنترل و تنظیم گردید. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS و آزمون t برای داده‌های وابسته و مستقل استفاده گردید و سطح معنی‌داری در این تحقیق ۵٪ در نظر گرفته شد.

برنامه تمرینی: گروه تجربی به مدت ۸ هفته، ۵ روز در هفته، هر روز به مدت ۴۵ دقیقه، در یک برنامه تمرینی شرکت کردند. در این برنامه تمرینی، فعالیت‌های هوازی زیر بیشینه به صورت دینامیک، پروتوکلی شامل دویدن و دوچرخه سواری آرام (جهت پرهیز از احتمال افزایش فشارخون هنگام تمرین) انجام شد.

جهت پیشگیری از هرگونه حادثه به بیماران سفارش شد که در صورت احساس هرگونه درد در ناحیه فک، گردن، شانه، قفسه سینه قسمت فوقانی شکم و دست‌ها؛ همچنین در صورت احساس خستگی مفرط تمرین را متوقف کنند. بدین وسیله شدت تمرین قابل کنترل و تنظیم گردید.

نتایج

مقایسه دو گروه تجربی و شاهد پس از ۸ هفته برنامه توانبخشی قلبی عروقی نشان داد میزان کلسترول خون به طور معنی‌داری کاهش می‌یابد، بدین معنی که مقایسه میانگین کلسترول دو گروه تجربی و شاهد قبل از آزمون غیرمعنی‌دار ولی پس از آزمون معنی‌دار بود ($P < 0.05$). میانگین کلسترول در گروه تجربی قبل از برنامه توانبخشی از 215 ± 13 میلی‌لیتر در هر صد سی‌سی خون به 176 ± 13 (mg/dl) رسید (۱۸٪ کاهش) (نمودار ۱) (جدول ۱).

HDL در گروه تجربی قبل و بعد از برنامه فعالیت ورزشی به ترتیب 54 ± 6 و 58 ± 6 (mg/dl) به دست آمد. میانگین HDL در گروه کنترل قبل و بعد از برنامه فعالیت ورزشی به ترتیب 42 ± 6 و 44 ± 9 و اختلاف میانگین بین دو گروه قبل از برنامه 12 (mg/dl) و بعد از برنامه، 14 (mg/dl) به دست آمد.

جدول ۱- مقایسه کلسترول، LDL، TG و HDL بین گروه کنترل و تجربی قبل و بعد از توانبخشی (داده‌ها عبارتند از انحراف استاندارد $\pm$ میانگین)				
کلسترول	گروه تجربی		گروه کنترل	
	پیش آزمون	پس آزمون	پیش آزمون	پس آزمون
کلسترول	215 ± 13	176 ± 12	217 ± 15	198 ± 13
TG	325 ± 57	247 ± 60	330 ± 54	282 ± 56
LDL	100 ± 12	78 ± 13	103 ± 14	97 ± 12
HDL	54 ± 6	58 ± 6	42 ± 6	44 ± 9

در گروه کنترل پس از ۸ هفته ۹٪ 35 (mg/dl) به دست آمد.

بحث

در تحقیقی که در دانشگاه تورکو^۱ فنلاند [۲۱] انجام گرفت پس از ۱۰ ماه فعالیت ورزشی، LDL ۱۰٪ کاهش یافت که با نتایج این تحقیق مطابقت دارد. اما HDL، ۱۵٪ افزایش داشته که با نتایج تحقیق حاضر مطابقت ندارد و می‌تواند به دلیل کم بودن شدت و مدت ورزش و یا عدم رعایت رژیم غذایی در آزمودنی‌ها باشد.

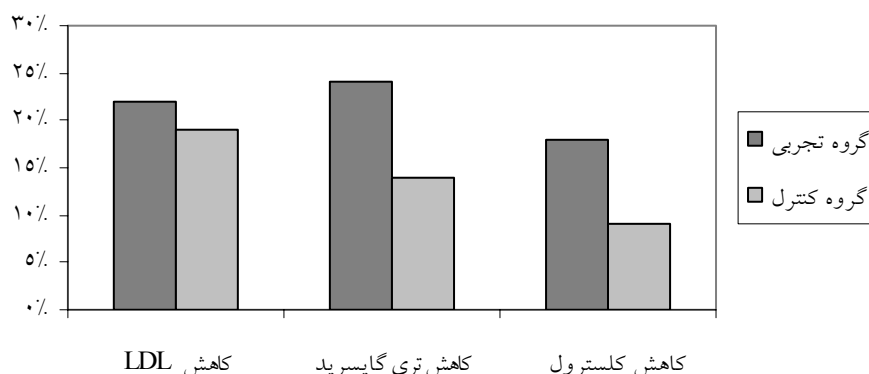
همچنین در تحقیقی که در انستیتو و پروماکی انجام شد [۷] پس از یک برنامه ورزشی فشرده، تری‌گلیسیرید ۲۲٪ و LDL، ۱۴٪ کاهش یافت که تقریباً با نتایج این تحقیق هم سو می‌باشد. ضمناً HDL ۹٪

افزایش داشت اما در نتایج تحقیق حاضر HDL در گروه کنترل و تجربی به طور معنی‌داری افزایش پیدا نکرد که این تفاوت

کاهش کلسترول مشاهده شد اما این کاهش معنی‌دار نبود ($P > 0.05$)؛ اما بین گروه تجربی و کنترل در پایان دوره اختلاف معنی‌داری مشاهده گردید ($P < 0.05$) (جدول ۱) و اختلاف میانگین بین دو گروه قبل از برنامه، 2 (mg/dl) و بعد از برنامه، 22 (mg/dl) به دست آمد.

TG در گروه تجربی قبل و بعد از برنامه مداخله ورزشی با ۲۴٪ کاهش، اختلاف معنی‌داری نشان داد ($P < 0.05$) اما در گروه کنترل اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد. میانگین TG قبل و بعد از برنامه ورزشی در گروه تجربی به ترتیب 325 ± 57 و 247 ± 60 میلی گرم در صد سی‌سی خون بود (نمودار ۱). بین گروه تجربی و کنترل بعد از برنامه فعالیت ورزشی، اختلاف معنی‌داری مشاهده گردید ($P < 0.05$) (۱۴٪ کاهش، جدول ۱) و اختلاف میانگین بین دو گروه قبل از برنامه، 5 (mg/dl) و بعد از برنامه،

HDL: اختلاف معنی‌داری در گروه تجربی، قبل و بعد از برنامه فعالیت ورزشی مشاهده نگردید. همچنین اختلاف معنی‌داری در گروه کنترل قبل و بعد از برنامه فعالیت ورزشی مشاهده نشد ($P > 0.05$). میانگین

نمودار ۲- مقایسه درصد کاهش چربی های خون بین دو گروه تجربی و کنترل

می‌تواند به دلیل کم بودن شدت تمرین و یا عدم کنترل دقیق رژیم غذایی، استرس‌های ذهنی یا حتی عوامل نژادی در تحقیق حاضر باشد [۴].

۳۰ دقیقه و ۵ روز در هفته انجام شد، LDL کاهش نشان داد که با نتایج تحقیق حاضر همخوانی دارد؛ اما HDL افزایش نشان داد که با نتایج تحقیق حاضر همسو نیست که می‌تواند به دلیل شدت تمرین کم (۶۰٪ حداکثر ضربان قلب) در تحقیق حاضر باشد.

پیشنهادهای:

- ۱- برنامه‌های ورزشی روزانه در برنامه کاری کارمندان ادارات گنجانده شود.
 - ۲- در همین ضمیمه تحقیقاتی با دخالت متغیرهایی نظیر جنس، نژاد، تغذیه و BMI صورت پذیرد.
 - ۳- معاینات دوره‌ای پرسنل ادارات انجام گیرد.
 - ۴- فضا و لوازم ورزشی مناسب در ادارات پیش‌بینی شود.
- در تحقیقی که در دانشگاه استنفورد بر روی ۱۷۹ مرد انجام شد و شامل برنامه‌های ورزشی هوازی به همراه برنامه غذایی دقیق بود، دیده شد در کسانی که فقط فعالیت ورزشی انجام داده بودند (بدون دخالت دادن فاکتور تغذیه) LDL، ۱۱ میلی‌گرم بر دسی‌لیتر کاهش پیدا کرد [۱۵] که با نتایج این تحقیق هم خوانی دارد.
- در تحقیقی که در دانشگاه میسوری [۲۳] جهت بررسی اثر ۴ هفته ورزش با شدت متوسط (۷۵٪ حداکثر ضربان قلب)، روزانه

مراجعه

1. Lavie CJ, Milani RV. Effects of cardiac rehabilitation and exercise training in obese patients with coronary artery disease. *Chest* 1996; 109(1):52-6.
2. Katzell LI, Bleecker ER, Rogus EM, Goldberg AP. Sequential effects of aerobic exercise training and weight loss on risk factors for coronary disease in healthy, obese middle-aged and older men. *Metabolism* 1997; 46(12): 1441-7.
3. Kravitz L, Heyward V. The Exercise & Cholesterol Controversy. *Medicine Science & Sports in Exercise* 1990; 22: 265-274.
4. Mykletun A, Bjerkeset O, Dewey M, Prince M, Overland S, Stewart R. Anxiety, Depression and Cause-Specific Mortality. *The hunt Study Psy Med* 2007; [Epub ahead of print].
5. Volek JS, Gomez AL, Love DM, Weyers AM, Hesslink R Jr, Wise JA, et al. Effects of an 8-week weight-loss program on cardiovascular disease risk factors and regional body composition. *Eur J Clin Nutr* 2002; 56(7):585-92.
6. Vasankari TJ, Kujala UM, Vasankari TM, Ahotupa M. Reduced oxidized LDL levels after a 10-month exercise program. *Med Sci Sports Exerc* 1998; 30(10):1496-501.
7. Vuorhmaa t, Ahotupa m, Irjala k, Vasankari t. Acute prolonged exercise reduces moderately oxidized LDL in healthy men. *Int J Sports Med* 2005; 26: 420-425.
8. Wei M, Mitchell BD, Haffner SM, Stern MP. Effects of cigarette smoking, diabetes, high cholesterol, and hypertension on all-cause mortality and cardiovascular disease mortality in Mexican Americans. *The San Antonio Heart Study. Am J Epidemiol* 1996; 144(11): 1058-65.
9. Yoshiga CC, Higuchi M, Oka J. Serum lipoprotein cholesterol levels in older oarsmen. *Eur J Appl Physiol* 2002; 87(3):228-32.
10. Wang JS, Chow SE. Effects of exercise training and detraining on oxidized low-density lipoprotein- oteniated platelet function in men. *Arch Phys Med Rehabil* 2004; 85(9):1531-7.
11. Houmard JA, Bruno NJ, Bruner RK, Cammon Mc, Israel MR RG, Barakat HA. Effects of exercise training on the chemical composition of plasma LDL. *Arteriosclerosis & Thrombosis* 1994; 14, 325-330.
12. Tolfrey K, Campbell IG, Batterham AM. Exercise training induced alterations in prepubertal children's lipid-lipoprotein profile. *Med Sci Sports Exerc* 1998; 30(12):1684-92.
13. Stefanick ML, Mackey S, Sheehan M, Ellsworth N, Haskell WL, Wood PD. Effects of diet and exercise in men and postmenopausal women with low levels of HDL cholesterol and high levels of LDL cholesterol. *N Engl J Med* 1998; 339(1): 12-20.
14. Reed J. Blood pressure responses of sedentary African American women during cycle and treadmill exercise. *Ethn Dis* 2007; 17(1): 59-64.
15. Miyatake N, Matsumoto S, Nishikawa H, Numata T. Relationship between body composition changes and the blood pressure response to exercise test in overweight Japanese subjects. *Acta Med Okayama* 2007; 61(1): 1-7.
16. Rodrigues AN, Moyses MR, Bissoli NS, Pires JG, Abreu GR. Cardiovascular risk factors in a population of Brazilian schoolchildren. *Braz J Med Biol Res* 2006; 39(12): 1637-42.
17. Mazzeo RS. Catecholamine responses to acute and chronic exercise. *Med Sci Sports Exerc* 1991; 23(7): 839-45.
18. Knez WL, Sharman JE, Jenkins DG, Coombes JS. Central hemodynamics in ultra-endurance athletes. *J Sci Med Sport* 2007.
19. Tikkanen HO, Hamalainen E, Harkonen M. Significance of skeletal muscle properties on fitness, long-term physical training and serum lipids. *Atherosclerosis* 1999; 142(2):367-78.
20. Wang Z, Rowley K, Wang Z, Piers L, O'Dea K. Anthropometric indices and their relationship with diabetes, hypertension and dyslipidemia in Australian Aboriginal people and Torres Strait Islanders. *Eur J Cardiovasc Prev Rehabil* 2007; 14(2): 172-8.
21. Vasankari TJ, Kujala UM, Vasankari TM, Ahotupa M. Reduced oxidized LDL levels after a 10-month exercise program. *Med Sci Sports Exerc* 1998; 30(10): 1496-501.
22. Altena TS, Michaelson JL, Ball SD, Guilford BL, Thomas TR. Lipoprotein subfraction changes after continuous or intermittent exercise training. *Med Sci Sports Exerc* 2006; 38(2):367-72.
23. Ring-Dimitriou S, von Duvillard SP, Paulweber B, Stadlmann M, Lemura LM, Peak K, Mueller E. Nine months aerobic fitness induced changes on blood lipids and lipoproteins in untrained subjects versus controls. *Eur J Appl Physiol*. 2007; 99(3): 291-9.